

DOI 10.58423/2786-6742/2025-8-129-136
УДК 339.9:338.1

Вікторія МАКАРОВИЧ

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
м. Берегове, Україна
ORCID ID: [0000-0002-0684-7072](https://orcid.org/0000-0002-0684-7072)
Scopus Author ID: [57942488900](https://orcid.org/57942488900)
e-mail: makarovich.viktoria@kmf.org.ua
(Corresponding author)

Ярослав ГРИЩЕНКО

здобувач ступеня освіти PhD,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир, Україна
ORCID ID: [0009-0000-5432-5095](https://orcid.org/0009-0000-5432-5095)

Дмитро ВИГІВСЬКИЙ

здобувач ступеня освіти PhD,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир, Україна
ORCID ID: [0009-0001-0531-1858](https://orcid.org/0009-0001-0531-1858)

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИТРАТ НА ОБОРОНУ

Анотація. Останні роки ситуація безпеки та захисту у світі невпинно змінюється, а видатки на оборону мають щорічну тенденцію до зростання для багатьох країн, що зумовлено російською збройною агресією проти України та іншими військовими конфліктами у світі, які мають постійно наростаючий характер. В статті визначено причинно-наслідковий характер такої ситуації та похідного від неї прискореного функціонування секторів оборони країн світу, що відповідно зумовило їх диверсифікацію та розвиток економічної компоненти їх оборонної стратегії (пошук джерел військових витрат тощо). Автором проведено аналіз сучасних світових тенденцій з витрат на оборону, що дозволило охарактеризувати їх динаміку за останні п'ять років, визначити еволюцію обсягів таких витрат у провідних країнах світу, а також встановити можливі джерела фінансування оборонного сектору держави. Так, на прикладі програми “перезброєння” Європейського союзу, до останніх віднесено: позики державам-членам ЄС для інвестицій в оборону задля зменшення фрагментації та збільшення сумісності елементів оборонних секторів; участь у програмах політики згуртованості для збільшення витрат на оборону; мобілізацію приватного капіталу шляхом прискорення створення союзу заощаджень та інвестицій, і також через Європейський інвестиційний банк. Другий рік поспіль військові витрати зростали у всіх п'яти географічних регіонах світу, що відображає загострення геополітичної напруженості в усьому світі. У статті аргументовано, що країною з найбільшими військовими витратами у світі й досі залишається США, друге місце

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

в цьому секторі також залишається за Китаєм. Встановлено, що останні два роки значного збільшення здобули оборонні бюджети таких країн як Німеччина, Індія, Великобританія, Саудівська Аравія, Україна, Франція, Японія, Південна Корея, Ізраїль, Польща, Італія.

Ключові слова: військові витрати, витрати на оборону, оборонні витрати, оборонний бюджет.

JEL Classification: E62, H10

Absztrakt. Az elmúlt években a világ biztonsági és védelmi helyzete folyamatosan változik, és számos ország éves szinten növeli a védelmi kiadásait. Ennek oka elsősorban az Oroszország által Ukrajna ellen indított fegyveres agresszió, valamint más, egyre súlyosbodó fegyveres konfliktusok világszerte. A tanulmány ok-okozati összefüggésben vizsgálja ezt a helyzetet, valamint a védelmi szektorok felgyorsult működését világszerte, amely a védelmi stratégiák gazdasági komponensének diverzifikációjához és fejlesztéséhez vezetett (például a katonai kiadások forrásainak keresése). A szerző elemzést nyújt a globális védelmi kiadások jelenlegi trendjeiről, bemutatva azok dinamikáját az elmúlt öt évben, a világ vezető országainak védelmi költségvetési fejlődését, valamint az állami védelmi szektor finanszírozási lehetőségeit. Az Európai Unió "újrafegyverkezési" programjának példája alapján a lehetséges források közé tartoznak: EU-tagállamoknak nyújtott hitelek a védelembe történő beruházásokra, a fragmentáció csökkentése és a védelmi szektor elemeinek kompatibilitása érdekében; részvétel a kohéziós politikai programokban a védelmi kiadások növelésére; valamint a magántőke mozgósítása a megtakarítási és beruházási unió gyorsabb létrehozásán keresztül, továbbá az Európai Beruházási Bank közreműködésével. Második éve, hogy a világ mind az öt földrajzi régiójában növekedtek a katonai kiadások, ami a geopolitikai feszültségek fokozódását tükrözi. A tanulmány megállapítja, hogy az Egyesült Államok továbbra is a világ legnagyobb katonai költségvetéssel rendelkező országa, míg a második helyet Kína tartja. Az elmúlt két évben jelentősen megnöttek Németország, India, Egyesült Királyság, Szaúd-Arábia, Ukrajna, Franciaország, Japán, Dél-Korea, Izrael, Lengyelország és Olaszország védelmi költségvetései.

Kulcsszavak: katonai kiadások, védelmi kiadások, védelmi költségvetés.

Abstract. In recent years, the security and defense situation in the world has been constantly changing, and defense spending has an annual tendency to grow for many countries, which is due to the Russian armed aggression against Ukraine and other military conflicts in the world, which are constantly increasing. The article identifies the cause-and-effect nature of such a situation and the resulting accelerated functioning of the defense sectors of the countries of the world, which accordingly led to their diversification and development of the economic component of their defense strategy (search for sources of military spending, etc.). The author analyzed modern global trends in defense spending, which allowed us to characterize their dynamics over the past five years, determine the evolution of the volume of such spending in the leading countries of the world, and also establish possible sources of financing for the defense sector of the state. Thus, using the example of the European Union's "re-armament" program, the latter include: loans to EU member states for defense investments in order to reduce fragmentation and increase the compatibility of elements of defense sectors; participation in cohesion policy programmes to increase defence spending; mobilisation of private capital by accelerating the creation of the Savings and Investment Union, and also through the European Investment Bank. For the second year in a row, military spending increased in all five geographical regions of the world, reflecting the aggravation of geopolitical tensions worldwide. The article argues that the country with the largest military spending in the world still remains the USA, with China also in second place in this sector. It is established that in the last two years, the defence budgets of countries such as Germany, India, the UK, Saudi Arabia, Ukraine, France, Japan, South Korea, Israel, Poland, Italy have significantly increased.

Keywords: military spending, defense spending, defense budget.

Постановка проблеми. Гібридність сучасних війн та розвиток військових технологій, провокує необхідність оволодіння новими сферами необхідними для запобігання конфліктів та їх керуванням, переформатування армії, пошуку нових більш прогресивних видів зброї тощо. Вторгнення Росії в Україну викликало стратегічні зсуви в оборонних сферах багатьох країн, зокрема Європи, що, в свою чергу, мало вплив на економіку цих країн. Однією з характеристик війни проти України стала загроза ядерної ескалації, що прискорило реакцію країн світу у прийнятті рішень щодо допомоги Україні та розвитку власних секторів оборони. Це, відповідно, зумовило диверсифікацію та розвиток економічної компоненти їх оборонної стратегії, а також зміну тенденцій військових витрат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями військових витрат займалися ряд вітчизняних та зарубіжних економістів: Л. Абалкін, І. Бінько, О. Ветлінський, О. Власюк, Дж. Дентон, І. Ігнатюк, Є. Карп, А. Качинський, О. Кириленко, П. Костюк, О. Левчук, В. Леонов, А. Лодзянов, Р. Лукабо, Р. Міллер, Р. Несмянович, В. Ольшевський, С. Прокопенко, Романовська Ю. та В. Урбанович, Дж. Стігліц, О. Чеберяко і А. Смаль, О. Черняк, І. Чугунов, І. Шевчук В., Шлемко. Однак, останні роки ситуація безпеки та захисту у світі невпинно змінюється, а видатки на оборону мають щорічну тенденцію до зростання для багатьох країн, що зумовлено російською збройною агресією проти України та іншими військовими конфліктами у світі. В реаліях війни в Україні аналіз сучасних світових тенденцій військових витрат, зумовлює актуальність нашого дослідження задля переймання досвіду щодо обсягів та джерел фінансування оборонного сектору країни.

Формулювання цілей статті. За мету у статті поставлено охарактеризувати сучасні світові тенденції оборонних витрат, що дозволить визначити перспективні напрями щодо обсягів та джерел фінансування оборонного сектору України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2021 році світові військові витрати вперше перевищили позначку в два трильйони доларів США, досягнувши 2113 мільярдів доларів. Глобальні витрати у 2021 році були на 0,7 відсотка вищими, ніж у 2020 році, та на 12 відсотків вищими, ніж у 2012 році. Військові витрати 15 країн-лідерів досягли 1717 мільярдів доларів у 2021 році, що становить 81 відсоток світових військових витрат. Сполучені Штати Америки (38 % світових військових витрат) та Китай (14 %) у 2021 році залишалися двома державами, які здійснили найбільші оборонні витрати. Однак, між 2020 та 2021 роками відбулися деякі помітні зміни в рейтингу серед 15 країн-лідерів. Велика Британія та Франція піднялися на дві позиції, ставши відповідно четвертим та шостим державами з найбільшими військовими витратами у 2021 році. У цьому ж році Іран збільшив свої військові витрати на 11 %, що дозволило йому вперше потрапити до рейтингу країн з найбільшими оборонними витратами та зайняти 14те місце [1].

Світові витрати на оборону за 2012-2024 рр. наведено в табл. 1

Вторгнення Росії в Україну у 2022 році зумовило значні зміни в оборонних сферах багатьох країн, зокрема Європи, та, в свою чергу, вплинуло на прогресивне зростання обсягів військових витрат.

У 2023 році глобальні військові витрати продовжували зростати дев'ятий рік поспіль та перевищили 2,4 трлн. американських доларів через російсько-українську війну та все ширшу геополітичну напруженість. Збільшення світових військових витрат на 6,8 % у 2023 році стало найбільшим зростанням з 2009 року та, як частка світового валового внутрішнього продукту зумовило його зростання до 2,3 %. Уряди країн виділяли в середньому 6,9 відсотка своїх бюджетів на армію, або 306 американських доларів на людину [2]. Проте, незважаючи на зростання попиту на зброю та постійні зусилля щодо задоволення цього попиту, у 2023 році оборонним компаніям не вдалося збільшити виробництво та повністю задовольнити потребу у зброї.

Тенденція до збільшення військових витрат європейськими державами також набрала обертів: 39 із 43 країн Європи збільшили військові витрати, що в цілому призвело до зростання загальних європейських витрат на 16% (факторами цього було зростання українських військових витрат на 51% і російських – на 24%). Окрім цього, у 2023 році 10 із 28 європейських членів Організації Північноатлантичного договору (НАТО) досягли або перевищили цільовий показник у 2% ВВП (встановлений у 2014 році) [2]. У 2024 році загальні військові витрати членів НАТО становили 1506 млрд. американських доларів, або 55 % світових витрат. Європейські члени НАТО витратили загалом 454 млрд. американських доларів. У 2024 році 18 країн-членів НАТО витратили щонайменше 2 % ВВП на свої збройні сили [3].

За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру [3], у 2024 році загальні світові військові витрати зросли до 2718 млрд американських доларів, що в динаміці (2015-2024 роки) вказує на зростання на 37 %. Окрім цього, збільшення витрат на оборону на 9,4 відсотка у 2024 році було найстрімкішим річним зростанням щонайменше з 1988 року.

Глобальне військове навантаження, як частка світового ВВП, продовжило свій вплив та спричинило у 2024 році зростання до 2,5 %. П'ять перших позицій серед країн з найбільшим військовими витратами у 2024 році зайняли Сполучені Штати Америки (997 млрд. дол; значна частина оборонного бюджету спрямована на посилення військового потенціалу і ядерного арсеналу), Китай (314 млрд. дол), РФ (149 млрд. дол), Німеччина (88.5 млрд. дол) та Індія (86.1 млрд. дол), на які разом припадало 60 % світових військових витрат. Україна зайняла 8му позицію в цьому списку через збільшенням військових витрат на 2,9 % до 64,7 млрд. американських доларів, що становить 34 % від ВВП країни. При цьому загальні оборонні витрати в Європі зросли на 17 % до 693 млрд. американських доларів (всі європейські країни, окрім Мальти, збільшили свої військові витрати) [3].

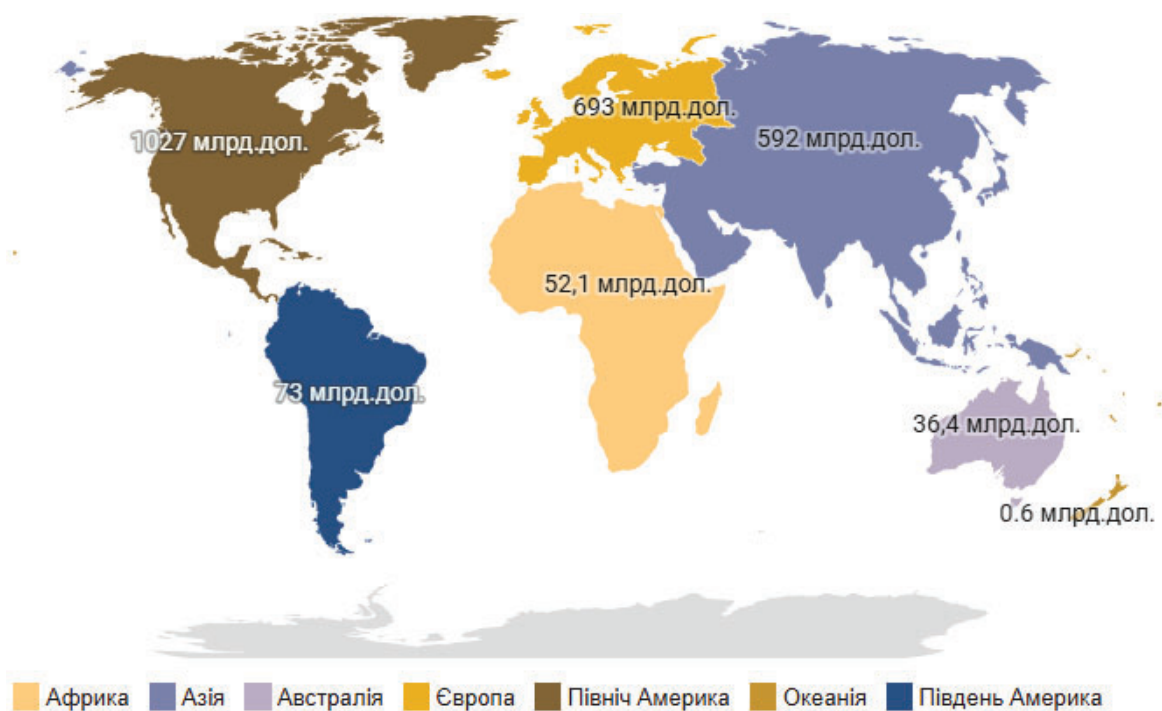

Рис. 1. Світові витрати на оборону за 2024 р.

Сформовано за даними джерела [10]

Отже, як бачимо, причинами стрімкого зростання військових витрат у світі в 2024 році залишаються повномасштабна війна РФ проти України та конфлікт в Секторі Гази.

У цьому ж році різко збільшилися видатки на оборону й інших європейських країн: Польща – на 31 % (4,2 % від ВВП, найвищий показник серед країн-членів НАТО), Швеція – на 34 % (до 12 млрд. доларів; рік вступу до Альянсу) [4, 7].

Слід відзначити, що оборонні витрати країн ЄС були спрямовані, як на фінансування розвитку власних збройних сил (оборонного комплексу), так і на військову допомогу Україні – 60 млрд. американських доларів.

Лідруючі позиції по нарощуванню обороноздатності в Європі займають Німеччина та Франція. Остання у 2024 році запланувала 413 млрд. євро історичного максимуму для оборонного бюджету, що реалізується через військову програму 2024-2030 років [8, 9]. Такий крок обґрунтований прагненнями країни:

- захисту своєї автономії та національних інтересів, серед яких першочерговим є захист інтересів населення;
- трансформації оборонного комплексу з урахуванням новітніх технологій та сучасних потреб війська (армії);
- забезпечення, за необхідності, військової допомоги та підтримки країн-членів ЄС, НАТО та інших дружніх країн.

Поряд з цим, Президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляйн на початку 2025 року запропонувала збільшити оборонні витрати ЄС до 800 млрд. євро (так званий план “перезозброєння” Європи), що дозволить мобілізувати

оборонний сектор Європи, створить умови безпеки для європейського континенту та сприятиме продовженню й посиленню військової підтримки України.

Зазначений план “переозброєння” включає наступні джерела фінансування та/або співпраці [5, 6]:

- збільшення витрат на оборону в середньому на 1,5% ВВП, що може створити фінансовий простір у розмірі близько 650 млрд. євро протягом чотирьох років;

- надання 150 млрд. євро позик державам-членам для інвестицій в оборону;

- додаткові можливості та стимули для держав-членів через програми політики згуртованості для збільшення витрат на оборону (використання “повноважень бюджету ЄС”);

- мобілізація приватного капіталу шляхом прискорення створення Союзу заощаджень й інвестицій та за допомогою Європейського інвестиційного банку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В умовах ведення гібридних війн, розвитку військових технологій, необхідності переозброєння та явного виклику принципам міжнародного права, вище керівництво країн світу постає перед проблемою пошуку нових та більш прогресивних засобів забезпечення своєї армії та заходів оборони держави. Розвиток та виробництво протиповітряної та протиракетної оборони, артилерійських систем, ракет та боєприпасів, безпілотників та систем боротьби з безпілотниками, а також забезпечення кібербезпеки та військової мобільності, потребують належного фінансування, яким є складова бюджету країни, а саме - витрати на оборону (військові витрати).

Результати нашого дослідження дозволили зробити висновки, що останні 10 років залишається стійка динаміка щорічного збільшення оборонних витрат значною кількістю країн світу (у всіх п'яти географічних регіонах світу, що відображає загострення геополітичної напруженості). В свою чергу, повномасштабна війна РФ проти України спричинила зміну оборонної стратегії Європи та пошук джерел фінансування витрат на оборону. До таких джерел пропонуємо відносити: витрати за рахунок частки у ВВП, через позики державам-членам ЄС для інвестицій в оборонну промисловість, способом фінансування на основі програм політики згуртованості, а також через залучення приватного капіталу.

Перспективами подальших досліджень є дослідження структури та джерел фінансування оборонних програм / бюджетів країн з найбільшою часткою військових витрат та впровадження результативного досвіду у вітчизняний сектор оборони.

Список використаних джерел

1. TRENDS IN WORLD MILITARY EXPENDITURE, 2021. DIEGO LOPES DA SILVA, NAN TIAN, LUCIE BÉRAUD-SUDREAU, ALEXANDRA MARKSTEINER AND XIAO LIANG. *SIPRI Fact Sheet April 2022*. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-04/fs_2204_milex_2021_0.pdf.
2. Nan Tian (2024). Military expenditure and developments in arms production. *STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE (SPIRI). Yearbook 2024*. URL: <https://www.sipri.org/yearbook/2024/05>.
3. TRENDS IN WORLD MILITARY EXPENDITURE, 2024. XIAO LIANG, NAN TIAN, DIEGO LOPES DA SILVA, LORENZO SCARAZZATO, ZUBAIDA KARIM AND JADE GUIBERTEAU RICARD. *SIPRI Fact Sheet April 2025*. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2025-04/2504_fs_milex_2024.pdf.
4. Веркгойзер Н. (2025). *Доповідь SIPRI: Військові витрати у світі встановили рекорд. У фокусі*. URL: <https://www.dw.com/uk/dopovid-sipri-vijskovi-vitrati-u-sviti-vstanovili-novij-rekord/a-72367563>.
5. План "Переозброїти Європу" дозволить мобілізувати близько EUR800 млрд на оборону Європи та посилить підтримку України, 2025. *Інформаційне агентство Interfax-Україна*. URL : <https://interfax.com.ua/news/political/1052761.html>.
6. ЄС погодив збільшення оборонного бюджету: 800 млрд євро на безпеку Європи та підтримку України (2025). URL: <https://www.slovoudilo.ua/2025/03/06/novyna/polityka/yes-pohodyv-rekordne-zbilshennya-oboronnoho-byudzhetu-800-mlrd-yevro-bezpeku-yevropy-ta-pidtrymku-ukrayiny>.
7. Defence and military analysis (2024). *Global defence spending*. URL: https://www.iiss.org/globalassets/media-library---content--migration/files/publications/military-balance/2025-military-balance/the-military-balance-2025_defence-spending-and-procurement-trends.pdf.
8. Projet de loi de finances des Armées 2025 – LPM année 2. *Ministère des armées République française*. URL: <https://www.defense.gouv.fr/ministere/politique-defense/loi-programmation-militaire-2024-2030/projet-loi-finances-armees-2025-lpm-annee-2>.
9. Projet de loi finances 2025 : la loi de programmation militaire est respectée (2024). *Ministère des armées République française*. URL: <https://www.defense.gouv.fr/actualites/projet-loi-finances-2025-loi-programmation-militaire-est-respectee>.
10. SIPRI Military Expenditure Database. URL: <https://milex.sipri.org/sipri>

References

1. TRENDS IN WORLD MILITARY EXPENDITURE, 2021. DIEGO LOPES DA SILVA, NAN TIAN, LUCIE BÉRAUD-SUDREAU, ALEXANDRA MARKSTEINER AND XIAO LIANG. *SIPRI Fact Sheet April 2022*. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-04/fs_2204_milex_2021_0.pdf. [in English]
2. Nan Tian (2024). Military expenditure and developments in arms production. *STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE (SPIRI). Yearbook 2024*. URL: <https://www.sipri.org/yearbook/2024/05>. [in English]
3. TRENDS IN WORLD MILITARY EXPENDITURE, 2024. XIAO LIANG, NAN TIAN, DIEGO LOPES DA SILVA, LORENZO SCARAZZATO, ZUBAIDA KARIM AND JADE GUIBERTEAU RICARD. *SIPRI Fact Sheet April 2025*. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2025-04/2504_fs_milex_2024.pdf. [in English]
4. Verkhoizer N. (2025). *Dopovid SIPRI: Viiskovi vytraty u sviti vstanovyly rekord. U fokusi*. URL: <https://www.dw.com/uk/dopovid-sipri-vijskovi-vitrati-u-sviti-vstanovili-novij-rekord/a-72367563>. [in Ukrainian]

5. Plan "Pereozbroity Yevropu" dozvolyt mobilizuvaty blyzko EUR800 mlrd na oboronu Yevropy ta posylyt pidtrymku Ukrainy, 2025. *Informatsiine ahentstvo Interfax-Ukraina*. URL : <https://interfax.com.ua/news/political/1052761.html>. [in Ukrainian]
6. YeS pohodyv zbilshennia oboronnoho biudzhetu: 800 mlrd yevro na bezpeku Yevropy ta pidtrymku Ukrainy (2025). URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/03/06/novyna/polityka/yes-pohodyv-rekordne-zbilshennya-oboronnoho-byudzhetu-800-mlrd-yevro-bezpeku-yevropy-ta-pidtrymku-ukrayiny>. [in Ukrainian]
7. Defence and military analysis (2024). *Global defence spending*. URL: https://www.iiss.org/globalassets/media-library---content--migration/files/publications/military-balance/2025-military-balance/the-military-balance-2025_defence-spending-and-procurement-trends.pdf.
8. Projet de loi de finances des Armées 2025 – LPM année 2. *Ministère des armées République française*. URL: <https://www.defense.gouv.fr/ministere/politique-defense/loi-programmation-militaire-2024-2030/projet-loi-finances-armees-2025-lpm-annee-2>. [in French]
9. Projet de loi finances 2025 : la loi de programmation militaire est respectée (2024). *Ministère des armées République française*. URL: <https://www.defense.gouv.fr/actualites/projet-loi-finances-2025-loi-programmation-militaire-est-respectee>. [in French].
10. SIPRI Military Expenditure Database. URL: <https://milex.sipri.org/sipri>

Отримано:	22.02.2025	Beérkezett:	2025.02.22	Received:	22.02.2025
Прийнято до друку:	02.04.2025	Elfogadva:	2025.04.02	Accepted:	02.04.2025
Опубліковано:	12.05.2025	Megjelent:	2025.05.12	Published:	12.05.2025